

İnsan-Toprak İlişkilerinde Toprağın Tinsel Dölleyici İşlevleri

 SİNAN DOĞAN^a

Öz: Toprakla iç içe yaşam, bir çok inanç ve ritüelleri doğurmuştur. Toprakla ilgili inançlar ve ritüeller, “Topraktan geldik toprağa döneceğiz.” şeklinde inanç felsefesini oluşturmuştur. İlk insan olan Hz. Âdem’in topraktan yaratılmış olması ve hayatın sonunda yine toprağa gömülecek olmamız bu inancı desteklemiştir. Toprak, maddi ve manevi olarak, insan yaşamında en önemli kaynaklardan biridir. Âşık Veysel’in dizelerindeki “sadık yar” betimlemesi, toprak-insan arasındaki bu yakınlığın samimi bir ifadesidir. Aytmatov, “Toprak Ana” romanında savaşı, zafer kazanmak ya da fetihler yapmak olarak değil, toprağı savunmak olarak tanımlar. Toprak, insanı ikaz eden evrenin bilincini temsil eder. Toprağın sesini duyamayan insanlar, evrenin ahenkli şarkısına da eşlik edemezler. Toprağın ürün vermesinin, “yaratılışın simgesi olarak algılandığı için, toprağa duyulan saygı, toprak-insan ilişkilerine yansımıştır. Toprak ile bütünleşme, yeniden doğuş ve insan ruhun besleyen ritüel değerlere kaynaktır. Toprak sadece maddi doğurganlığın değil, inanç doğurganlığını temsil eder. Toprak fiziksel varlığının ötesinde, toplumsal düşünsel yapıyı yönlendiren bir “tinsel dölleyici işlevi görür. Toprağın varlığı, toprağın inancı ile beslenen insanda, adetâ onun hayat hikâyesine eşlik eden bir fon müziğı gibi olmaya başlar. Toprakla dertleşen ve akıl danışan insanda, kişilere yol gösteren bir norm karakter işlevi görmüştür. Toprak insana kibri değil, tevazuu telkin eden elementtir. Makalemizde, insanın karakterini ve ruhunu besleyen ye toplumsal düşünceye yön veren topraktan doğan inanç ve ritüellerin temellendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplum, toprak, ritüeller, inanç, tinsel.

^a Araştırmacı, Yazar
s.sinan1339@hotmail.com

Soil's Fertilizer Functions in Human-Soil Relationships

Abstract: The life intertwined with the earth has given birth to many beliefs and rituals. Beliefs and rituals about the soil formed the philosophy of belief in the form of "We came from the soil, we will return to the soil." Hz. The fact that Adam was created from the earth and that we will be buried again at the end of life supported this belief. Soil is one of the most important resources in human life, both materially and spiritually. The depiction of Aşık Veysel's "faithful lover" in her verses is a sincere expression of this closeness between earth and human. Aitmatov defines war as defending the land, not victory or making conquests in his novel "Mother Earth". The earth represents the consciousness of the universe that warns man. People who cannot hear the sound of the soil cannot sing along to the harmonious song of the universe. Respect for the soil is reflected in the relations between the earth and human beings, as it is perceived as the symbol of "creation". Integration with the earth is the source of rebirth and ritual values that nurture the human soul. Land represents not only material fertility but faith fertility. Beyond its physical existence, the soil functions as a 'spiritual fertilizer' guiding the social intellectual structure. The existence of the soil starts to be like background music accompanying the life story of a person who is nourished by the belief of the soil. A norm that guides people has served as a character in people who have trouble with the earth and consult. Earth is the element that inculcates humility, not arrogance. In our article, it is aimed to base the beliefs and rituals born from the soil that feed the character and spirit of the human and direct the social thought.

Keywords: Society, soil, rituals, faith, spiritual.

Giriş

Kültür, geçmişin hatırlanarak yeniden yaşanması sürecidir. Kültür, zaman-mekânın tekemmül ettirerek, günümüze kadar gelen sözel belge niteliği taşıyan değerlerdir.¹ Bu süreç, insanlara geçmişini verirken, geleceği kurmak için de yol gösterir.²Türk kültürü anlatımlarda, toplum bilincini destekleyen ve birlik ruhunu pekiştiren özellikler vardır; Ortak kültürel tarihi yaşamak, ortak bir akli, aynı kimliği taşımak anlamına da gelir.³

Halk kültür bellekte anlatılar, şiir, müzik ve ritüel şeklinde aktarımı, söz-ezgi-eylem birleşmesini ve kalıcı hale gelmesini sağlamıştır. Söz-ezgi-eylem bütünleşmesini sağlayan ritüeller, bilginin toplumsal bellekte sağlanması sağlamıştır. Bu bağlamda, İnsan-toprak bütünleşmesini sağlayan kültürel yapıyı meydana getirmiştir. Toprak- insan ilişkileri. kültürel yapıda şekillenmiştir.

Ritüeller, toplumsal yapısı ve yaşamı hakkında da bilgiler içerir. İnsanı, yaşamın sınır ötelere taşıyan ritüeller,insan-evren ilişkilerine fizik-metafizik süreçleri kazandırır,geliştirir. Beden-akıl-ruh birleşimini yaşayan insan, kültürün düş gücünü bulur, yaşar. Bu nedenle "ritüel" kültürel bir kurumdur, hem de yaşayan bir pratiktir. "Geçmiş, bugün içinde canlı tutup, geleceğe aktarılmasında rol oynar."⁴

1. Toprak, Kültürel Hafızanın Önemli Bir Taşıyıcısıdır

Türk kültüründe bütün varlıklar; hava, su, ateş ve toprak gibi unsurlar, doğa-insan arasındaki ilişkilere yön vermiştir. Bundan dolayı, toprak değer ölçüsü olarak kabul etmişlerdir.⁵ Türkler de

¹ Dursun Yıldırım, "Coğrafya'dan Vatan'a Geçiş ve Vatan ile Göç Ediş Problemi", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yayınları, Ankara 1984, s. 91.

² Paul Thompson, *Geçmişin Sesi*, çev. Şehnaz Layıkel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 18.

³ Sait Başer, *Toplumsal Akli Anlamak*, Ataç Yayınları, İstanbul 2006, s. 129.

⁴ Yasemin Akyol, *Dinsel Ritüeller ve Modern Milliyetçilikte Ritüel İnşası: Şehir Cenazeleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 35.

⁵ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi I (1243-1453)*, Barış Yayınları, Ankara 1999, s. 39.

toprak düşüncesi, Türkleri diğer milletlerden ayıran en önemli özelliklerden biridir. Türkler, ölümsüz düşüncesini toprakta aramışlardır. Toprak, her şeyin anası, başladığı, bittiği yerdir şeklinde telakki gelişmiştir.⁶

Toprak, dün olduğu gibi bugün de sosyal yaşamın önemli psikolojik yerleşimlerinden biridir. Yer/toprak, coğrafyanın bir parçası ya da bölümü olarak sadece yaşanan bir yer anlamına gelmez. Toprak, belirli bir mekânda yaşayan insanlar arasında, psikolojik bir etkileşim meydana getirir. Bu etkileşimin sonucunda vatana dönüşen toprak, insan varlığının en önemli parçalarından biri haline gelir.⁷ Türklerin toprağa dair duygusallıklarını yansıtan bir takım anahtar sözcüklerle, toprağın ruhunu, kişiliğini ve duygusunu ifade etmişlerdir. Toprağın İçerisinde ruhların yaşadığına dair inanç düşüncesi, toprağın zaman içerisinde insanlar gibi kişilik ve duygu kazanmasını sağlamıştır. Toprağın kişiliği ve doğal özellikler ile insanın meydana getirdiği düzenlemeler, yer-insan bileşkesi oluşturmuştur.⁸ Demek ki toprak-insan arasında varoluşsal bir ilişki olduğudur. Türklerin toprakla olan ilişkilerini, toprak üzerinden ölçülebilen değer anlayışlarını geliştirmiştir. Çevrenin, topraktan coğrafyaya ve coğrafyadan vatana geçiş sürecini gözlemlemek anlayışı, bir kültür ve birikim işi, şuurlaşma sürecidir. Bu şuurlaşma süreci; kültürel aklın, tabiat ortamını mukaddeslik mertebesine yükselten bir anlayışın tezahürüdür.⁹

Toprak sadece canlıları değil, binlerce yıllık bir geçmişi içerisinde barındıran bir kültürel mekânı ve koca bir hayatın kokusunu temsil eder. Bu yönüyle toprak, kültürel anlamda üretkenliği ve iletkenliği yansıtır.¹⁰ Toprak, kültürün merkezinde yer alan bir

⁶ Birsal Çağlar, *Türk Mitolojisinde Dört Unsur ve Simgeleri Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2008, s. 144-145.

⁷ Arild Holt-Jensen, *Coğrafya: Tarihi, Felsefesi ve Temel Kavramları*, çev. Erdem Bekaroğlu, Ömer F. Anlı, Hatice Turut ve Suat Tuysuz, İdil Yayınları, İstanbul 2017, s. 158.

⁸ Yi-Fu Tuan, "Mekân ve Yer: Humanistik Perspektif", çev. Yılmaz Arı, 20. *Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi*, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s. 119.

⁹ Dursun, "Coğrafya'dan Vatan'a Geçiş ve Vatan ile Göç Ediş Problemi", s. 91.

¹⁰ David Montgomery, *Toprak: Uygarlıkların Erozyonu*, çev. Emel Anıl, Türkiye İş

unsur olarak algılanmış; insanın yaratılmasına dâhil olmuştur. Aynı zamanda bir ana olma özelliğini, yurt olma özelliğini daima korumuştur. Millet hayata ait yüzlerce yıllık birikimin taşıyıcısı olan toprak, kendisini anlamlı kılan bu nitelikleriyle edebiyat metinlerine konusu olmuştur.

2. Toprak, İnsanı İçerisine Çeken Bir Mukaddes Kaynaktır

Kâinatın bütün tezahürlerini temsil eden gök ve yer; birbirine zıt, fakat birbirini tamamlayan iki evrensel “nefes”ten oluşmuş şekilde kabul edilen sistem, Proto-Türklerden itibaren öz kozmolojisidir.¹¹ Kültürel inançlarda, “yer-gök” kutsal çift olarak karşımıza çıkmaktadır: Gök, erkek; yer ise dişidir. Toprakla ilgili pek çok inanışın temasını “Toprak bizim annemiz, gök bizim babamız. Şeklinde tezahür etmiştir. Gök, toprağı yağmurla döller ve yer ise tahıl ve bitki verir”¹² Mevlana'nın şiirlerinde, yeryüzünün kadın, gökyüzünün ise erkek olarak algılanmıştır.

Sen benim göğümsün, ben senin toprağın

İçime ne yerleştirdiğini yalnız sen bilirsin¹³

İnsanları besleyen yer ve sular, gök gibi mukaddestir.¹⁴ Yakut Türkleri toprağı ana, güçlü ve kutlu bir kadın olarak görür. Türklerin her çağda kendilerine hayat veren toprak ve suya ne kadar saygı gösterdiklerinin bir ifadesidir. Toprak-su vatan demektir.¹⁵ Toprak, Türk kültüründe, ana, yurt, vatan olma özelliğini daima korumuştur.

Toprak, milleti millet yapan bütün erdemlerin gelişmesini sağlayan canlı bir organizmadır.¹⁶ “Yerin kulağı vardır”, “Toprak ha-

Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 2.

¹¹ Emel Esin, *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 19.

¹² Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan Özcan, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2009, s. 245.

¹³ Annemarie Schimmel, *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*, çev. Ekrem Demirli, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2004, s. 24.

¹⁴ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi 1: Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 146-147.

¹⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi 1: Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar*, s. 262, 323.

¹⁶ Ali İhsan Kolcu, *Bozkırdaki Bilge: Cengiz Aytmatov*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 85.

ber götürmesin”, “Toprak aldı sakladı”, “Yer yarıldı, içine girdi”, “Toprağa sırlandı”, “Toprağın bağı ve toprağın koynu”, “Yerin hakkı” gibi halk kültüründe kullanılan deyimler, toprağın canlı bir varlık olarak görüldüğüdür. Sözlü halk kültüründe; “Sözü yere Atma”, “Yere batma”, “Yerinde olmak”, “Yerin dibine girmek” “yerle yeksan olmak”, “Yüzünü yere vermek”, “yere yüz sürmek”, “Yerleri yalamak” deyimler, toprak- insan ilişkilerinin, kültürel yapıdaki tezahürleridir.

Toprak tarihtir, kültüredür, istikbaldir, yürektir. İnsan idrakinin şuurudur, kısacası her şeyle yoğrulmuş bir “ana”dır, “toprak ana”dır. İnsanın görevi, kendi ocağından, annesinin yüreğinden çıkan sesi duyabilmektir. Eğer milyonlarca sesin içerisinde annesinin ve toprağın balam diyen ezgisini duyamazsa, bu dünyada yaşamının kendisine haram olduğunu bilir.”İnsanların “Toprak Ana” adlandırmasının bu bağlamda bir anlamı vardır. “Benim sadık yârim kara topraktır.” sözü, toprak-insan ilişkisinde, karşılıklı hayati alışverişe vurgu yapılmaktadır. Toprak-insan arasındaki bu ilişki, toprak-insan arasındaki varoluşsal bir ilişkinin tezahürü olduğu düşünülebilir.

“Toprak- insan ilişkisi yaşamasının ön koşuludur.”¹⁷ Bu yönleriyle toprak, insanı içerisine çeken bir mukaddeslik kaynaktır. Bu kaynak, insanı, toprağa gömülü olan Ata göbek bağıyla birleştirir, yaşamasına yeni ruh katar. Yani toprak, göbek bağı ile aynı işlevi üstlenmektedir. İnsan-toprak arasında gelişen göbek bağından meydana getirdiği insan-toprak kucaklaşması, insanın ölümsüz ve hür olmasını sağlayan aşktır.¹⁸

Toprak aşkı, direnmeyi teşvik eden sevgi gücünün temsilcidir. İnsanın elindeki toprağı almak, canını almak gibidir. Bu nedenle, toprak, namusla eş anlamlıdır. Toprak aşkı, toprağın yüzlerce yıl içerisinde vatan olmasını, insanlara da özgür yaşama gücünü kazandırmıştır.¹⁹

¹⁷ Sema Özher, “Beyaz Gemi Adlı Romandaki Yüce Birey Arketipi”, *Bilgi*, 37, 2006, s. 85.

¹⁸ Cengiz Dağcı, *Korkunç Yıllar*, Varlık Yayınları, İstanbul 1975, s. 17.

¹⁹ Dağcı, *Yurdunu Kaybeden Adam*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2004, s. 79.

3. Toprak, Kültürel Bir Bellek Mekânıdır

Binlerce yıllık geçmişi hafızasında saklayan bir ömür kitabı olan toprak,²⁰ kültürel bir bellek mekânıdır. Yaşanılan, aynı zamanda ve ortaklaşa paylaşılan bir mekânda meydana gelen olay, kültürel bellekte yer alan olaylar, hatıralar, mekânsal hatırlama çerçevesini" oluşturur.²¹

Kültürel bellek mekânında; yaratılan, yaşatılan ve aktarılan ritüeller, mensup olduğu kültürün, değer ve ahlak anlayışını yansıtır. Değerlerin sanatsal gücünü kullanmak suretiyle gerçekleştirdiği aktarımı ile toplumsal yapının korunmasını sağlar.²² Ortak bellek mekânında; yer, dağ, tepe, toprak, kaya, vadi, ırmak, mağara, orman, ağaç, göl, deniz, ruhlar dünyasıdır. Ataların ruhlarından beslenen ritüeller, insana yücelik huylarını kazandırmıştır.²³ Yücelik huyları kazanan insan, yaşamın hazırladığı tuzakları, felaketleri önceden tahmin edebilmesini sağlayan ruhsal gücüne ulaşır.

Âşık Paşa, "Garib-name" adlı eserinde; Allah'ın toprağı, insana makam olması için yarattığı ve insanın vücudunda diğer unsurlarla birlikte toprağı da kattığı anlatılır.²⁴ Yunus Emre ise "Risâletü'n-Nushıyye" adlı eserinde; Allah'ın Âdem'i, toprak ve suyu temel alarak dört unsurdan yarattığı anlatılmaktadır. Toprak ile insan vücudunun dört ahlaki sıfat edindiği anlatılmaktadır. Toprak, Allah'ın nurlu ışığıdır. Toprak, insana "sabr", "eyü huy" (iyi huy), "tevekkül" (iş Allah'a bırakma), "mekrûmet" (yücelik) huylarını kazandırır.²⁵

Türk kültür belleğinin kazandırdığı sabr, tevekkül, iyi ve yüce huylar, insan yaşamında kutsallık gücünü vermektedir. Toprak-

²⁰ Dağcı, *Korkunç Yıllar*, s. 17.

²¹ Jan Assmann, *Kültürel Bellek: Eski Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, s. 42.

²² Özkul Çobanoğlu, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

²³ Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları I-II*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001, ss. 84-87.

²⁴ Talat İnanç, "Dünya Folklorunda Yeryüzü", *Folklor Doğu*, 2, 1969, s. 15-17.

²⁵ Yunus Emre, *Risâletü'n-Nushıyye*, çev. Umay Günay ve Osman Horata, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994, s. 101.

insan ilişkilerinde, bilinçli bir şekilde ödev ve sorumluluklarını yerine getirmektedir. Bu nedenle Türk kültüründe geleneksel bilgiler, güncelliğini koruyabilmiştir.²⁶ İnsan-toprak etkileşiminden doğan yüce sıfatlar, toplumsal ilişkilerinde barış ve huzurun kurulmasına da aracılık etmişlerdir. İnsan-toprak kucaklaşması ve bütünleşmesinden ortaya çıkan yüce sıfatlar, insanı bir varlıktan, aşkın metafizik varlığına taşır. Metafizik varlığında yolculuk ile içten değişen, dönüşen insan, evrenin ritmine karışmış yapıcı aşkın gücü olarak karşımıza çıkar.²⁷ Toprak, anıların, hayal gücünün, manevi yaşantımızın, geçmişimizin bir parçasıdır. Toprağın kaybı, varlığımızda ıstırap oluşturur. İnsanoğlu kaybedilen vatan topraklarına karşı ıstıraplarını dindirmek için toprakla metafizik ilişkilerini devam ettirmesi bundandır. İnsan ruhu ile kendisinden uzak topraklarda hayatını devam ettirmesi her zaman mümkündür. Bu durum eksik manevi hayat olsa da, mutluluk kaynaklarından biridir.²⁸

Toprak, millet için ortak bir değerdir. Bellek mekânı olan toprak, kendisiyle temasa geçildiğinde; öleni diriltir, insanın ayağa kalkmasını ve çevresini anlamlandırmasını sağlayan bir yaşam alanıdır.²⁹ İçinde yaşadığımız topluma/millete ait bütün birikimi içerisinde barındıran toprak mekânlar, millete/topluma ait kimliğin korunmasında ve toplumsal bilincin sağlanmasında önemli görevler üstlenirler. Bir anlamda, geçmiş tüm kazanımlarımızın sığınağıdır. Toprağı ve toprağın belleğinde ortak bilgi duygular yaşandıkça, metafizik varlığımızda açılan pencereler insanda sonsuzluk hislerinin geliştirir. İnsanın mutluluğu mazisine bağlıdır.³⁰

4. Toprağın İnsana Verdiğini Hiçbir Şey Veremez

İnsan-toprak bütünleşmesinin, ahlaki ve kültürel yönden ola-

²⁶ M. Öcal Oğuz "Folklor: Ortak Bellek veya Paylaşılan Deneyim", *Milli Folklor*, 74, 2007, s. 8.

²⁷ Esat Korkmaz, *Zerdüştlük Terimleri Sözlüğü*, Anahtar Kitaplar, İstanbul 2004.

²⁸ Dağcı, *Onlar da İnsandı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, s. 238.

²⁹ Korkmaz, *Zerdüştlük Terimleri Sözlüğü*, s. 30-31.

³⁰ Dağcı, *Yurdunu Kaybeden Adam*, s. 82.

rak toplum üzerinde etkisi bulunmaktadır. Toprak, her şeyin anası ve toprağın canlı bir varlık gibi bağrında insanları yaşattığı gerçeği,³¹ toprak-insan ilişkilerine kutsallık kazandırmıştır. Bu nedenle insanoğlu, mülkünü, saadetini, zevkini, güvenliğini, inancını, toprağa borçludur. Toprağın insana verdiği hiçbir şey veremez''³² şeklinde hayat düşüncesi gelişmiştir. Toprağın doğurganlığı ve her şeyi bağrına basması, bu düşünceye kutsiyet kazandırmıştır.³³ Toprağın doğurganlığı, üretkenliği, cömertliği Tanrısal güç olarak tanımlanmıştır.³⁴ Bu nedenle Türk kültüründe, toprağın doğurganlığına ve üretkenliğine hanel getirecek davranışlardan kaçınılmıştır.

Türk kültüründe toprak ve ürünün verimi ile uygulamalarda ritüellerden bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

- Hasada başlarken, ürünün bereketli olması için ya da hasat sonu ürün verimli olur diye kurban kesilir.
- Ekin dağıtılırken ürünün içinden geçilmez, geçilmesi halinde ürünün bereketi azalır.
- Bereket getirsin diye gelin kınasını ambara koyarlar.
- Tarlada zina yapılırsa bereketli olmaz; o tarladan alınan ürün kaliteli olmaz veya az olur
- Tarlada üzerlik tohumu çok olursa buğday bol, bereketli ve verimli olur

Hem bireysel hem de toplumsal anlamdaki kazanımlarımızın ifadesi olan toprak, insan olarak yaşadığımız zeminde yükümlülüklerimizi yerine getirmeye zorlayan simgesel bir değerdir. Yaşadığımız zemini, toprağın geçmişinden değerlerle buluşturulması yurt kavramını geliştirmiştir. Canları pahasına yurtlarını koruma idrakini beslemiştir.³⁵

³¹ Dağcı, *Onlar da İnsandı*, s. 10.

³² Dağcı, *Onlar da İnsandı*, s. 65.

³³ Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, s. 243-244.

³⁴ Korkmaz, *Zerdüştlük Terimleri Sözlüğü*, s. 143.

³⁵ İbrahim Şahin, *Cengiz Dağcı'nın Hayatı ve Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 211.

Sonuç

Türk kültüründe yaşam biçimi ve birikiminin zaman boyu-
tunda, mekâna yansımalarının en güzel örneklerini oluşturan toprak
sevgisi, Orta Asya'dan günümüze uzanan bir kültür köprüsüdür.
Türklerde bulunan "Yer-Su" inancı, bu kültürel köprünün koru-
masını ve geliştirmesini sağlamıştır. "Yer-Su" inancına bağlı olarak
gelişen ritüeller, toprağın kutsileştirilmesini sağlamıştır. Türklerde
gelişen bir düalizm anlayışına göre, toprak en değerli hazine ola-
rak kabul edilmiştir. Toprak düalizm anlayışında, toprak canlı bir
organizma şeklinde vuku bulmuştur. Toprağın doğurganlığı, üret-
kenliği ve cömertliği. Tanrısal güç değerlendirilmiş, yaşam alanı ve
mutluluk kaynağı olarak tanımlanmıştır. Toprak-insan ilişkilerin-
de, toprak insanî bir yapıya büründürülmesi, toprağa karşı hassa-
siyet gösterilmesine sebep olmuştur. Toprak-insan ilişkilerinde
meydana gelen metafizik güç, insanda sabır, tevekkül, iyi ve yüce
sifatlarını geliştirmiştir. Türkler, toprağa yönelik maddi ve manevi
saldırıları karşı mücadele etme gücü ve cesaretini bulmuşlardır.
Toprağında kucağında, kahramanlar gibi ölme düşüncesi ve teşeb-
büsü, toprağa duyulan aşkın en güzel tezahürüdür.

Kültürel birikim ve birlikteliğin en önemli göstergelerinden
biri olan toprak kültürünün, tarihsel süreç içindeki kimliğini ve
genel karakteristik özelliği korunarak yaşatılması, gelecek nesillere
aktarılması; toplumsal birliktelik ve siyasi açıdan da büyük önem
taşımaktadır.

Kaynaklar

Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi I (1243-1453)*, Barış
Yayınları, Ankara 1999.

Akyol, Yasemin, *Dinsel Ritüeller ve Modern Milliyetçilikte Ritüel İnşası: Şehir
Cenazeleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bi-
limler Enstitüsü, İstanbul 2009.

Assmann, Jan, *Kültürel Bellek: Eski Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik
Kimlik*, çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.

Başer, Sait, *Toplumsal Aklı Anlamak*, Ataç Yayınları, İstanbul 2006.

Çağlar, Birsal, *Türk Mitolojisinde Dört Unsur ve Sembeleri Üzerine Bir İncele-*

- me, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2008.
- Çobanoğlu, Özkul, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- Dağcı, Cengiz, *Korkunç Yıllar*, Varlık Yayınları, İstanbul 1975.
- Dağcı, Cengiz, *Onlar da İnsandı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006.
- Dağcı, Cengiz, *Yurdunu Kaybeden Adam*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004.
- Eliade, Mircea, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2009.
- Esin, Emel, *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.
- Holt-Jensen, Arild, *Coğrafya: Tarihi, Felsefesi ve Temel Kavramları*, çev. Erdem Bekaroğlu, Ömer F. Anlı, Hatice Turut ve Suat Tuysuz, İdil Yayınları, İstanbul 2017.
- İnanç, Talat, "Dünya Folklorunda Yeryüzü", *Folklor Dođru*, 2, 1969.
- Kolcu, Ali İhsan, *Bozkırdaki Bilge: Cengiz Aytmatov*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- Korkmaz, Esat, *Zerdüştlük Terimleri Sözlüğü*, Anahtar Kitaplar, İstanbul 2004.
- Montgomery, David, *Toprak: Uyarlıkların Erozyonu*, çev. Emel Anıl, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.
- Oğuz M. Öcal, "Folklor: Ortak Bellek veya Paylaşılan Deneyim", *Milli Folklor*, 74, 2007.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları I-II*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi 1: Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- Özher, Sema, "Beyaz Gemi Adlı Romandaki Yüce Birey Arketipi", *Bilig*, 37, 2006.
- Schimmel, Annemarie, *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*, çev. Ekrem Demireli, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004.
- Şahin, İbrahim, *Cengiz Dağcı'nın Hayatı ve Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

- Thompson, Paul, *Geçmişin Sesi*, çev. Şehnaz Layıkel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
- Tuan, Yi-Fu, “Mekân ve Yer: Humanistik Perspektif”, çev. Yılmaz Arı, 20. *Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi*, Çizgi Kitabevi, Konya 2005.
- Yıldırım, Dursun, “Coğrafya’dan Vatan’a Geçiş ve Vatan ile Göç Ediş Problemi”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yayınları, Ankara 1984.
- Yunus Emre, *Risâletü’n-Nushiyye*, çev. Umay Günay ve Osman Horata, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.